

Kennisnotitie

Eindverslag Impuls vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen 2025-2026

Inleiding

In het Gezond en Actief Leven Akkoord¹ (GALA) kregen gemeenten de opgave om netwerksamenwerking op het thema 'vroegsignalering alcohol' te organiseren. In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) ondersteunde het RIVM zeven lokale en regionale samenwerkingen tussen GGD'en, gemeenten en instellingen voor verslavingszorg (IVZ). Deze regio's kregen een impuls voor het opzetten of versterken van netwerksamenwerking gericht op preventie en vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen.

Deze opdracht is een vervolg op twee eerdere impulsen in 2022-2023² en in 2024-2025³. Vanuit het RIVM gaven we ondersteuning aan zowel nieuwe regio's als regio's die eerder deelnamen. Zo konden startende regio's leren van de meer ervaren regio's, en leerden we ook meer over het verder brengen van samenwerking op het thema vroegsignalering alcohol. Bij deze ronde van de impuls besteedden we bijzondere aandacht aan de verbinding van het thema alcohol met de ketenaanpakken en basisfunctionaliteiten uit het Aanvullend Zorg en Welzijn Akkoord (AZWA).

Het RIVM werkte samen met het Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA), het Trimbos-instituut, GGD GHOR Nederland en Verslavingskunde Nederland (VKN).

Deze kennisnotitie bespreekt eerst de kernbevindingen van deze impuls sinds 2022 en omschrijft vervolgens de aanpak en geleerde lessen van de regio's in de impuls van 2025-2026.

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 088 689 89 89

Auteurs:

D.F. Schokker
A.P. Telleman

Centrum:

PLG

Contact:

dieuwke.schokker@rivm.nl

Kenmerk:

KN-2026-0046

DOI:

10.21945/RIVM-KN-2026-0046

Datum:

30-06-2026

¹ Rijksoverheid, 2023: [GALA - Gezond en Actief Leven Akkoord | Rapport | rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl/rapporten/rapporten/2023/07/12/gala-gezond-en-actief-leven-akkoord-rapport)

² RIVM, 2023: [Lessen uit 4 regio's voor vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen](https://www.rivm.nl/onderzoek-en-toezicht/publicaties/2023/lessen-uit-4-regio's-voor-vroegsignalering-alcoholproblematiek-bij-volwassenen)

³ RIVM, 2025: [Succesvolle lokale en regionale netwerksamenwerking - Impuls vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen 2024-2025](https://www.rivm.nl/onderzoek-en-toezicht/publicaties/2025/succesvolle-lokale-en-regionale-netwerksamenwerking-impuls-vroegsignalering-alcoholproblematiek-bij-volwassenen-2024-2025)

1. Kernbevindingen en kansen voor verbinding

In de drie rondes van de impuls hebben we sinds 2022 veel geleerd over het opzetten en versterken van lokale en regionale netwerksamenwerking voor preventie en vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen. Daarnaast signaleerden we met de regio's en samenwerkingspartners kansen voor verbinding van het thema alcohol aan andere leefstijlthema's en ketenaanpakken. Deze lees je hieronder.

1.1 Kernbevindingen impuls vroegsignalering van 2022-2026

De kernbevindingen en belangrijkste geleerde lessen van deze impuls zijn de volgende:

- De samenwerking komt het beste op gang door te zoeken naar goede **aansluiting bij lopende initiatieven** in de regio. De verbinding met andere **GALA-thema's en netwerken** biedt goede mogelijkheden. Per regio verschilt bij welk thema wordt aangesloten. In meerdere regio's is dit **valpreventie**. Ook met de koppeling aan andere thema's zijn er kansen en is ervaring opgedaan, zoals te zien in Tabel 1.
- Er zijn **grote verschillen tussen gemeenten en regio's** in de wijze waarop preventie is georganiseerd, de thema's die prioriteit krijgen en de professionals die er samenwerken. Aansluiting bij die **lokale context** is essentieel. In gesprek gaan met professionals bij verschillende gemeenten en binnen het lokale zorg- en sociaal domein is de manier om hier inzicht in te krijgen. Door vervolgens aan te sluiten bij **netwerken en professionals waar energie zit** om met het thema alcohol aan de slag te gaan, kunnen in de regio in korte tijd grote stappen gezet worden.
- **Persoonlijke contacten** zijn belangrijk. De rol van aanjager, iemand die tijd en middelen heeft om het thema vroegsignalering alcohol te agenderen, is in de opstartfase essentieel en blijft ook daarna belangrijk.
- De **GGD, gemeente en instelling voor verslavingszorg (IVZ) vullen elkaar aan**. Betrokkenheid van de GGD is van belang voor het agenderen van het thema bij geschikte, bestaande overleggen en het verbinden van alcohol aan andere gezondheidsopgaven. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de samenhang van het lokale gezondheidsbeleid. De IVZ is de expert die vanuit een inhoudelijke rol kan bijdragen aan het agenderen van het thema en het uitvoeren van activiteiten, zoals het verzorgen van deskundigheidsbevordering.
- **Professionals** in de zorg en het sociaal domein hebben beperkte tijd en middelen, maar de meesten zien het belang van dit thema en hun rol hierin. Door aan te sluiten bij hun **behoeften en knelpunten** bij het **bespreekbaar maken** van alcoholgebruik lukt het om dit thema een plek te geven binnen hun werkzaamheden. Ook het concreet aanbieden van trainingen of uitdelen van concrete tools, zoals gesprekskaarten, kan helpen het draagvlak te vergroten en knelpunten te verkleinen. In een aantal regio's wordt succesvol samengewerkt met **ambassadeurs** die actief inzetten op het thema alcohol en dit delen met hun collega's.
- Er zijn al veel **bruikbare tools, zoals signaleringsinstrumenten en trainingen** voor professionals in de zorg en het sociaal domein ontwikkeld, onder andere door het Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcohol en de samenwerkende instellingen voor verslavingszorg met Verslavingskunde Nederland. Het kennen en benutten hiervan helpt de lokale en regionale samenwerking.
- Ook voor **inwoners** bestaan er al diverse erkende interventies. **Bredere bekendheid van dit aanbod** en goede samenwerking tussen professionals zorgen voor betere en laagdrempeligere toeleiding en doorverwijzing en een hoger bereik. Een gesprek hierover kan al het nodige inzicht bieden.

- Het opzetten van of aansluiten bij **netwerksamenwerking kost tijd**. Er is tijd nodig om bestaande netwerken te leren kennen en hierbij aan te sluiten om vervolgens professionals te betrekken en hun rol te laten pakken. Gedurende de impulsperioden lukte het in alle regio's om professionals te betrekken.
- De inzet van **erkende interventies moet aansluiten op de lokale context** en rekening houden met wensen en behoeften van professionals. In alle regio's worden **interventies** voor **inwoners** ingezet. In regio's die al langer actief werken aan dit thema is het versterken van de inzet van interventies middels de impuls verder op gang gekomen dan in regio's die dit jaar startten.

1.2 Kansen voor verbinding tussen alcohol en andere thema's

Tijdens de impuls kwam de koppeling tussen het thema alcohol en andere leefstijlthema's en ketenaanpakken naar voren. Gezien de veelheid aan thema's is goede verbinding met andere opgaven essentieel. Een aantal ervaringen en ideeën, informatiebronnen en tools om alcohol aan andere thema's te koppelen is weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1 Kansen voor verbinding tussen alcohol en andere thema's

Thema	Ervaringen en ideeën voor koppelkansen vanuit de regio's	Informatiebronnen en tools
Valpreventie	Aandacht voor alcoholgebruik past: - als onderwerp of aanvullende vraag in de valanalyse; - in de voorlichting die diëtisten geven binnen valpreventietrainingen; - in de training aan valpreventietrainers (informeer bij de IVZ); - in een training rond alcohol en medicatie (informeer bij de IVZ).	Factsheet Alcohol en valpreventie (VeiligheidNL) Alcohol en Valpreventie - advies SVA (SVA) Audit-C (WHO, SVA)
Ketenaanpak overgewicht volwassenen	- Leg contact tussen de IVZ en uitvoerders van de gecombineerde leefstijlinterventies (GLI's), zoals leefstijlcoaches. - Ga in gesprek met medewerkers van leefstijlloketten. - Ga in gesprek met ziekenhuizen, bijvoorbeeld over (overmatig) alcoholgebruik bij maagverkleiningen.	Infosheet Alcoholgebruik en overgewicht (Trimbos-instituut) E-learning Cool en Alcohol: waarom relevant? (Expertisecentrum Leefstijlinterventies) Praktische vertaalslag richtlijn - behandelovergewicht.nl (PON)
Kansrijke Start	- Koppel alcohol aan Gezond Zwanger Worden. - Denk bij Kansrijke Start niet alleen aan de zwangere, maar neem ook het alcoholgebruik van partners mee. - Organiseer samen met de IVZ een training rondom geboortezorg of 'zwanger zonder gebruik' voor professionals (informeer bij de IVZ). - Neem alcoholgebruik mee in het KOPP/KOV gesprek (IVZ).	Gezonde Start (Trimbos-instituut) - E-learning en website Aanstaande ouders Alcoholvrij (Trimbos-instituut)

Thema	Ervaringen en ideeën voor koppelkansen vanuit de regio's	Informatiebronnen en tools
Ketenaanpak dementie (inclusief preventie)	• Deskundigheidsbevordering voor professionals die zich bezighouden met dementie. In Drenthe bestaat bijvoorbeeld een handleiding, opgesteld door verslavingszorg in samenwerking met een professional uit de eerste lijn.	• Landelijke nota gezondheidsbeleid 2025-2028 (VWS, p. 49) • Campagne We zijn zelf het medicijn met als onderdeel de app MijnBreincoach (Alzheimer Centrum Limburg met vele partners)
Mentale gezondheid	• De IVZ is vaak bij de wijkteams aangesloten als specialist middelengebruik, waaronder alcoholgebruik en gokken. In enkele gemeenten is de IVZ betrokken bij intakegesprekken over hulpvragen van inwoners (het 'verkennend gesprek'). Door laagdrempelige toegang worden signalen tijdig opgepakt en wordt escalatie voorkomen.	• Alcohol en mentale gezondheid (Trimbos-instituut) • Alcohol en je mentale gezondheid (MIND)
Verslavingspreventie (breed)	• Verbind in lokaal gezondheidsbeleid de thema's alcohol, roken, drugs, gamen en gokken.	• Het Basispakket Verslavingspreventie (VKN) is een samenhangend pakket met kwalitatief goede interventies die passen in de preventieketen.

2. Aanpak impuls 2025-2026

De impuls begon met een verkenning van behoeften en selectie van regio's. Vervolgens zijn de activiteiten ter ondersteuning van de regio's uitgevoerd. De laatste stap was het ophalen van geleerde lessen. Hieronder lichten we de aanpak verder toe.

2.1. Verkenning behoeften impuls

We gingen in gesprek met landelijke partners als het Trimbos-instituut, Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA), Verslavingskunde Nederland (VKN) en regio's die aan eerdere impulsen hebben deelgenomen. We vroegen hen wat er lokaal, regionaal en landelijk al was aan uitwisseling, kennis en ondersteuning, en wat nodig is om dat (verder) te versterken. Ook zetten we oproepen uit om nieuwe regio's te informeren en te betrekken bij de impuls.

2.2. Selectie van regio's

GGD'en, gemeenten en instellingen voor verslavingszorg konden eind 2025 een gezamenlijk plan indienen om lokaal of regionaal aan de slag te gaan met het opzetten of versterken van netwerksamenwerking voor de preventie en vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen. De verbinding met een ander GALA-thema was een voorwaarde, net als het inzetten van erkende interventies.

In deze derde ronde van de impuls deden twee nieuwe regio's mee: Groningen en Amersfoort. Daarnaast deden de vier regio's die in de tweede ronde van de impuls (2024-2025) voor het eerst deelnamen mee om voort te bouwen op hun aanpak (Fryslân, West-Friesland, Duin- en Bollenstreek en Utrecht). Ten slotte schreef ook regio Rotterdam, die in de ronde van 2022 deelnam aan de impuls, een vervolgplan. Regio's die zowel in de periode 2022-2023 als 2024-2025 financiële ondersteuning vanuit de impuls hadden ontvangen, kwamen deze ronde niet in aanmerking voor een financiële impuls, maar werden wel uitgenodigd om deel te nemen aan gezamenlijke bijeenkomsten (Gooi- en Vechtstreek, Twente en Zaanstreek-Waterland). Alle regio's die deelnamen aan de impuls staan in Tabel 2.

Tabel 2 Deelnemende regio's aan de impuls ronde 1, 2 en 3 op volgorde van alfabet

Regio	Ronde 1 ('22-'23)	Ronde 2 ('24-'25)	Ronde 3 ('25-'26)	Betrokken GGD, instelling voor verslavingszorg (IVZ) en gemeente(n)
Amersfoort (regio)			X	- GGD regio Utrecht - Jellinek (IVZ) - Gemeente Amersfoort
Duin- en Bollenstreek		X	X	- GGD Hollands Midden - Brijder (IVZ) - Gemeenten Hillegom, Katwijk, Lisse, Noordwijk en Teylingen
Fryslân		X	X	- GGD Fryslân - Verslavingszorg Noord Nederland (VNN, IVZ) - Alle Friese gemeenten
Gooi- en Vechtstreek	X	X		- GGD Gooi & Vechtstreek - Jellinek (IVZ) - Gemeenten Blaricum/Laren, Gooise Meren, Hilversum, Huizen en Wijdemeren

Regio	Ronde 1 ('22-'23)	Ronde 2 ('24-'25)	Ronde 3 ('25-'26)	Betrokken GGD, instelling voor verslavingszorg (IVZ) en gemeente(n)
Groningen (regio)			X	- GGD Groningen - Verslavingszorg Noord Nederland (VNN, IVZ) - Gemeenten Groningen en Westerwolde
Rotterdam (stad)	X		X	- GGD Rotterdam-Rijnmond - Youz Antez (IVZ) - Gemeente Rotterdam
Twente	X			- GGD Twente - Tactus (IVZ) - Gemeenten Dinkelland, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente en Tubbergen
Utrecht (stad)		X	X	- Jellinek (IVZ) - Gemeente Utrecht
West-Friesland		X	X	- GGD Hollands-Noorden - Brijder (IVZ) - Gemeenten Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Koggenland, Medemblik, Opmeer en Stede Broec
Zaanstreek-Waterland	X	X		- GGD Zaanstreek-Waterland - Brijder (IVZ) - Gemeenten Landsmeer en Waterland

2.3. De ondersteuning

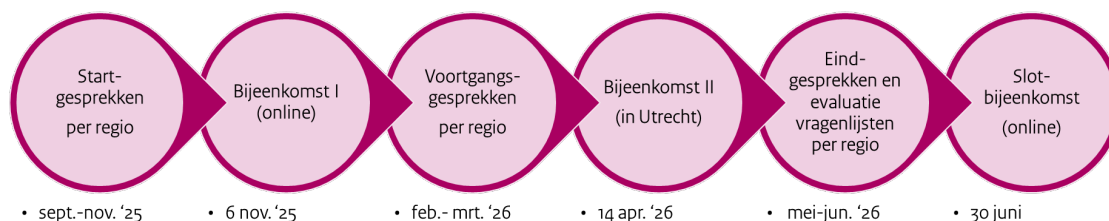
De ondersteuning die het RIVM de regio's gaf bestond uit financiële ondersteuning en ondersteunende activiteiten, namelijk: adviesgesprekken per regio en bijeenkomsten waarin de uitwisseling tussen regio's en het delen van inzichten door experts centraal stonden.

Financiële ondersteuning

Voor nieuwe regio's was maximaal 15.000 euro beschikbaar. Regio's die al eerder deelnamen konden maximaal 7.500 euro aanvragen. De regio's werkten in hun plan van aanpak uit welke stappen zij beoogden te zetten met dit budget. Het budget was te gebruiken voor het aanjagen van samenwerking en uitvoeren van randvoorwaardelijke activiteiten om erkende interventies in te zetten, zoals het aanbieden van training aan professionals of het voorbereiden van de inzet van interventies. Uitvoeringskosten van activiteiten en interventies waren geen onderdeel van de impuls.

Ondersteunende activiteiten

De activiteiten die vanuit het RIVM werden georganiseerd voor de regio's zijn weergegeven in de tijdlijn in Figuur 1.

Figuur 1 Tijdlijn van ondersteunende activiteiten

Adviesgesprekken

Per regio voerden we drie gesprekken: bij de start, halverwege en aan het eind. Tijdens de start- en voortgangsgesprekken bespraken we doelen, voortgang en uitdagingen en voorzagen we regio's waar mogelijk van advies. Regelmatig werden regio's met dezelfde vraag of mogelijk antwoord op de vraag aan elkaar gekoppeld. In de eindgesprekken bespraken we geleerde lessen en plannen voor borging. Voorafgaand aan dit laatste gesprek vulden de contactpersonen per regio een vragenlijst in ter verantwoording.

Bijeenkomsten

Bij de drie gezamenlijke bijeenkomsten waren niet alleen personen uit de regio's aanwezig, maar ook collega's van het Trimbos-instituut, Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA) Verslavingskunde Nederland (VKN) en opdrachtgever VWS.

De globale invulling van de bijeenkomsten was als volgt:

- Bijeenkomst I (online) op 6 november 2025:
 - o planning en kennismaking
 - o ontwikkelingen rondom landelijk beleid en ketenaanpakken
 - o koppelkansen van het thema alcohol met ketenaanpakken.
- Bijeenkomst II (in Utrecht) op 14 april 2026:
 - o voortgang in de regio's
 - o expertbijdrage: wat kunnen we leren van de ervaringen met leefstijlnetwerken?
 - o vervolg op koppelkansen van het thema alcohol op ketenaanpakken en landelijk beleid (AZWA, nota Volksgezondheid).
- Bijeenkomst III (online) op 30 juni:
 - o voortgang in de regio's
 - o uitwisseling van geleerde lessen
 - o kansen voor borging.

3. Aanpak en geleerde lessen per regio

In het eerste deel van deze kennisnotitie staan de kernbevindingen van de impuls. Die zijn uiteraard gebaseerd op de ervaringen die in de regio's zijn opgedaan, in eerdere rondes van de impuls en in 2025-2026. In dit onderdeel beschrijven we de ervaringen van de regio's uit 2025-2026: wat was hun doel en aanpak en welke geleerde lessen en tips kwamen hieruit voort?

3.1. West-Friesland

Achtergrond

Regio West-Friesland nam eerder deel aan de impuls in 2024-2025. GGD Hollands Noorden en Brijder (IVZ) werkten samen met de beleidsmedewerkers van de zeven West-Friese gemeenten. Zij kozen ervoor geen nieuw netwerk op te zetten, maar aan te sluiten bij bestaande netwerken rondom ketenaanpakken. Dit leverde vorig jaar vernieuwde aandacht op voor het onderwerp alcoholpreventie bij gemeenten en koepelorganisaties.

Doel

Dit jaar was het doel om het thema alcohol en vroegsignalering te bestendigen binnen de ketenaanpakken in West-Friesland, met als hoofdfocus de valpreventieketen.

Aanpak en wat leverde deze op?

Binnen de valpreventieketen is het gelukt het doel te behalen. Het thema alcohol is geborgd doordat diëtisten dit inbedden in hun deel van de valpreventietraining. Ook zijn zorg- en welzijnsprofessionals getraind rond het thema en middels een webinar geïnformeerd over hun mogelijkheden.

Binnen het GLI-netwerk zijn de eerste afspraken gemaakt. Binnenkort worden leefstijlcoaches en fysiotherapeuten getraind om het thema alcohol bij de intake en in de groepsbijeenkomsten te kunnen bespreken. Binnen andere ketenaanpakken is het thema nog niet ingebed.

Geleerde lessen en tips

- Start geen nieuw netwerk, maar sluit aan bij bestaande netwerken waar energie zit om met het thema alcohol aan de slag te gaan. In deze regio was dat de ketenaanpak valpreventie en later ook de GLI.
- Samenwerken kost tijd. Agendeer het thema stap voor stap. Je moet niet te snel willen.
- Diëtisten, leefstijlcoaches en fysiotherapeuten werken in deze regio samen in beroepsverenigingen. Dat hielp om goede afspraken te maken. Het bieden van vacatiegelden als vergoeding voor hun inzet om een training over alcohol te volgen, droeg bij aan het succes.

3.2. Duin- en Bollenstreek

Achtergrond

In de Duin- en Bollenstreek werd tijdens de vorige impuls een regionale netwerksamenwerking opgezet tussen GGD Hollands Midden, Brijder (IVZ), Rijn en Duin (regio-organisatie voor samenwerking in de eerste lijn), en de vijf gemeenten. Er werden trainingen georganiseerd door de GGD en IVZ. Met de nieuwe impuls werden verdere stappen gezet.

Doel

Het doel was om het netwerk zowel regionaal als lokaal goed neer te zetten en zo het thema vroegsignalering alcoholproblematiek te borgen.

Aanpak en wat leverde deze op?

De regio zette in op meerdere aspecten. Voor bewustwording bij inwoners sloten de samenwerkende partijen aan bij de campagnes IkPas en Zien drinken, doet drinken, onder andere met borden langs de weg en campagnes op sociale media. Rond deskundigheidsbevordering van professionals organiseerden de GGD en IVZ terugkombijeenkomsten in de gemeenten, als vervolg op de trainingen van het vorige jaar. Daarnaast deelden zij gesprekskaarten uit om het gesprek over alcohol en doorverwijzing te stimuleren. Brijder IVZ en GGD Hollands Midden zetten de regionale samenwerking met de regio-organisatie voor samenwerking in de eerste lijn, Rijn en Duin, voort om het onderwerp onder de aandacht te blijven brengen. De regionale werkgroep komt vier keer per jaar samen en bespreekt hoe (landelijke) informatie lokaal verspreid en geagendeerd wordt. De impuls heeft een stevige samenwerking opgeleverd op regionaal niveau. De GGD heeft betere toegang tot (zorg)professionals gekregen via de wijksamenwerkingsverbanden. Ook is er door het bijwonen van de training en terugkombijeenkomst meer inzicht in de behoeften en werkwijze van professionals op het thema vroegsignalering alcohol.

Geleerde lessen en tips

- Benut de structuren die momenteel worden opgezet of al bestaan voor de ketenaanpakken of andere gezondheidsthema's. Wijkmanagers vanuit eerstelijnsorganisaties kennen zorgverleners en zijn bijvoorbeeld een belangrijke schakel. Voor welzijn kan dit via de gemeente lopen.
- Zorg dat vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen regelmatig op de agenda staat bij die bestaande structuren.
- Maak gebruik van trainingen of deskundigheidsbevordering die in andere regio's is ontwikkeld. Zo zijn er bijvoorbeeld al geschikte materialen vanuit het SVA die benut kunnen worden.

3.3. Fryslân*Achtergrond*

Binnen het platform Nuchtere Fries zijn gemeenten in Fryslân gestart met een gezamenlijke aanpak rondom vroegsignalering van alcoholproblematiek, met specifieke aandacht voor de doelgroep volwassenen. De impuls is in 2024-2025 benut om in kaart te brengen hoe de regio effectief en duurzaam met dit thema aan de slag wil.

Doel

Het doel van de aanpak is om alcoholproblematiek in een vroeg stadium te herkennen en daarmee sneller passende ondersteuning te bieden. In 2025-2026 zette de regio in op verduurzaming en verdere verankering van de aanpak binnen lokale en regionale structuren. Dit deden zij samen met de betrokken partners uit het platform Nuchtere Fries.

Aanpak en wat leverde deze op?

Naast het verankeren van lokale doelen en bestendigen van regionale samenwerking, zette de regio in op educatie en bewustwording. Afgelopen jaar zijn er professionals vanuit dertien gemeenten geschoold door VNN. Onder de professionals waren Wmo-consulenten, welzijnswerk, jongerenwerk, POH, huisartsen en fysiotherapeuten. Tijdens de scholing is dieper ingegaan op het tijdig signaleren van alcoholproblematiek, hoe je het gesprek aangaat en hoe je adequaat handelt. Ook ging het tijdens de scholing over vervolgstappen en doorverwijzen. Daarnaast is de link gelegd met de Ketenaanpak Valpreventie. Er is contact met projectleider hiervan om het thema vroegsignalering hier verder in te borgen.

De impuls droeg bij aan de versterking van de samenwerking met gemeenten en andere regionale partners rondom vroegsignalering van alcoholproblematiek. Door de mogelijkheid om een concrete scholing aan te bieden, kwamen gesprekken over het thema makkelijker op gang en ontstond meer betrokkenheid bij gemeenten en professionals. Daarnaast hebben de bijeenkomsten met andere regio's waardevolle inzichten opgeleverd over verschillende werkwijzen, uitdagingen en kansen voor borging.

Geleerde lessen en tips

- Sluit zo veel mogelijk aan bij bestaande netwerken en ketenaanpakken, zoals voor valpreventie en GLI's. Denk vanaf de start na over hoe vroegsignalering onderdeel kan worden van bestaande netwerken/ processen.
- Bied professionals iets concreets aan, zoals een scholing of training. Dit maakt het makkelijker om gemeenten en organisaties te betrekken. Maak deze training ook concreet met duidelijke stappen over signaleren, bespreken en doorverwijzen.
- Leer van andere regio's en alle informatie die al beschikbaar is.

3.4. Utrecht (stad)

Achtergrond

In de eerste helft van 2025 is een samenwerking opgezet tussen de grote onderwijsinstellingen, studentenorganisaties, gemeente en Jellinek. Deze samenwerking is begonnen middels de handreiking 'De (studenten)tijd van je leven!', ontwikkeld door o.a. het Trimbos-instituut.

Doel

Het doel van gemeente Utrecht en Jellinek (IVZ) was het opzetten van een samenwerkingsverband om op een integrale manier samen te werken aan het middelengebruik onder studenten in de stad Utrecht. De focus lag op alcoholgebruik, omdat dit het middel met de hoogste prevalentie in de doelgroep is.

Aanpak en wat leverde deze op?

Met deze nieuwe impuls was tijd en budget beschikbaar om de lokale samenwerking te versterken. Er is nu een samenwerkingsverband, er worden bijeenkomsten georganiseerd en deelnemers weten elkaar te vinden. Er blijkt meer tijd nodig om een vertaalslag te kunnen maken naar alle studentenorganisaties die aangesloten zijn bij de overkoepelende verenigingen. Hiervoor is een vervolg gepland. De impuls gaf de ruimte om op een gestructureerde en planmatige manier de partijen bij elkaar te brengen en een plan te schrijven. Het samenwerkingsverband blijft ook na afloop van deze impuls bestaan en, afhankelijk van hulpvragen die naar boven komen, zullen er bijeenkomsten georganiseerd worden.

Geleerde lessen en tips

- Breng het netwerk goed in kaart en denk goed na over het draagvlak. Niet alleen door koepelorganisaties te betrekken, maar ook hun achterban. Daarbij is het meenemen van de einddoelgroep ook belangrijk.
- Een plan op papier is een fijn hulpmiddel om allemaal dezelfde kant op te gaan, maar let erop dat je niet te veel vastlegt waardoor het voor de einddoelgroep of uitvoeringsgerichte organisaties te log en traag gaat aanvoelen.

3.5 Rotterdam

Achtergrond

Sinds een aantal jaren is meer aandacht gekomen voor vroegsignalering van alcoholproblematiek en heeft Youz Antes (IVZ) interventies ontwikkeld en aangenomen om (problematisch) alcoholgebruik tegen te gaan. Dit is mede tot stand gekomen door de RIVM-impuls in 2023-2024, de GALA/SPUK-gelden en de groeiende vraag vanuit het veld om met dit thema aan de slag te gaan.

Doel

Youz Antes, gemeente Rotterdam, de GGD én de lokale partijen gingen aan de slag met het beter vormgeven van het netwerk rond vroegsignalering van alcoholproblematiek. De eerder behaalde successen wilden zij verder uitbreiden, steviger neerzetten en borgen.

Aanpak en wat leverde deze op?

In eerste instantie werd ingezet op de organisatie van een netwerkbijeenkomst. Er kwamen weinig aanmeldingen, terwijl er wel interesse leek te zijn. Gaandeweg is daarom ingestoken op het aansluiten bij bestaande netwerken en het starten met een kleine groep van enthousiastelingen. Door het verspreiden van een viertal nieuwsbrieven met verschillende focus werd het thema vroegsignalering alcoholproblematiek onder de aandacht gebracht. De deskundigheidsbevordering van professionals in de vorm van een webinar werd goed ontvangen en gewaardeerd en zal dit jaar nog tweemaal gegeven worden. Door in bestaande trainingen input op te halen over de behoeften van professionals kan hier goed bij worden aangesloten in de webinars.

Geleerde lessen en tips

- Probeer niet opnieuw het wiel uit te vinden; sluit aan bij wat er al is.
- Soms werkt iets niet zoals bedacht. Zoek dan naar waar personen of organisaties enthousiast zijn om met het thema aan de slag te gaan. Dan gaat het rollen.
- Met kleine stappen en activiteiten kun je als regio met de GGD, IVZ en gemeente samen al veel bereiken. Maak je ambities niet direct te groot.
- Geef professionals kennis én handvatten om met dit thema te kunnen werken.

3.6. Amersfoort (regio)

Achtergrond

In regio Amersfoort zetten Jellinek en de GGD in op het inbedden van het thema alcohol binnen Kansrijke Start. Binnen Kansrijke Start is al aandacht voor leefstijl, mentale gezondheid en omgevingsfactoren. Juist daarom verdient ook middelengebruik van zowel de (aanstaande) moeder als haar partner expliciete aandacht.

Doel

Het doel was om samenwerking tussen Jellinek en betrokken organisaties rondom de geboortezorg en gezond opgroeien in de regio Amersfoort te verbeteren en in te zetten op advies en deskundigheidsbevordering van deze professionals.

Aanpak en wat leverde deze op?

In deze regio was de coördinator van Kansrijke Start enthousiast over de verbinding van deze ketenaanpak met preventie en vroegsignalering alcohol. Sinds de IVZ is aangesloten bij de coalitie is er meer bekendheid over alcohol en middelengebruik bij betrokken professionals. Verbinding, tussen professionals en de IVZ, was een belangrijk thema tijdens deze impuls. De GGD was facilitator die de coalitie bij elkaar bracht en de IVZ de expert die zich richtte op deskundigheidsbevordering van professionals. Zo is er

een training ontwikkeld over middelengebruik van zwangeren én partners, speciaal bedoeld voor ketenpartners binnen de geboortezorg en JGZ.

Samenwerking kost tijd. Er is al veel bereikt doordat de IVZ nu is aangesloten bij de coalitie. Om ervoor te zorgen dat andere professionals ook als vanzelfsprekend het thema alcohol in hun werk agenderen of oppakken is nog meer tijd nodig en aandacht. Bijvoorbeeld om het te ondersteunen bij knelpunten rondom gespreksvoering met (aanstaande) ouders. De samenwerking wordt daarom ook na de impuls voortgezet binnen Kansrijke Start.

Geleerde lessen en tips

- Sluit aan op bestaande netwerken of ketenaanpakken. Ga in gesprek tussen IVZ, GGD en gemeente over de koppeling tussen alcohol en andere lokale thema's en ga vervolgens op zoek naar waar draagvlak is om deze koppeling te gaan maken.
- Maak het niet (direct) te groot, maar focus op waar de energie zit. In dit geval was dat bij Kansrijke Start, maar dit kan per gemeente of regio anders zijn.
- Om de koppeling tussen alcohol en andere lokale thema's te vinden en uit te bouwen, is het belangrijk te zoeken naar gemeenschappelijke doelen.

3.7. Groningen (regio)

Doel

GGD Groningen en VNN (IVZ) hadden als doel om een samenwerking te zoeken met de gemeenten Groningen en Westerwolde en bestaande regionale ketenaanpakken. Zo wilden zij aandacht en een aanpak voor vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen borgen.

Aanpak en wat leverde deze op?

De GGD en IVZ benaderden coördinatoren van diverse ketenaanpakken. Bij de ene keten was het makkelijker om aansluiting te vinden dan bij de andere, bijvoorbeeld doordat niet vanuit alle ketens bijeenkomsten met partners georganiseerd werden. In een grote stad blijkt het lastig om de netwerken in kaart te krijgen. In Westerwolde, een kleine gemeente, was het makkelijker om aansluiting te vinden, omdat professionals elkaar al kennen en vaker fysiek bij elkaar komen.

De samenwerking tussen de GGD en IVZ is verbeterd en is er meer zicht op bestaande netwerken en wie er betrokken moet worden.

Geleerde lessen en tips

- Maak goede gezamenlijke afspraken over de doelen.
- Zorg voor inzicht in bestaande netwerken door vanuit de GGD en IVZ samen op pad te gaan en contact te leggen met coördinatoren van bestaande netwerken.
- Sluit aan bij de bestaande netwerken waar enthousiasme is om de verbinding met het thema preventie en vroegsignalering alcohol te maken.

4. Reflectie

De impuls vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen heeft ons tussen 2022 en nu laten zien dat het mogelijk is om succesvol in te zetten op lokale en regionale samenwerking aan preventie en vroegsignalering. Een belangrijke voorwaarde voor dit succes is structurele aandacht en actie, zowel bij landelijke organisaties, als op regionaal en lokaal niveau. In dit hoofdstuk lichten we dat toe. Ook gaan we in op het samen leren en op wat we leerden over de rol van RIVM afdeling Gezond Leven in deze impuls.

Op landelijk niveau worden de kaders en kansen voor verbinding van verschillende thema's opgesteld. Ten tijde van deze impuls was dat eerst het preventieakkoord, gevolgd door het GALA in 2023 en het AZWA in 2025. Alcohol is een van de thema's waarover afspraken werden gemaakt, maar dan in een breder geheel van de ketenaanpakken uit het GALA en IZA en de basisfunctionaliteiten uit het AZWA. Een risico is dat een kleiner thema als alcohol ondersneeuwt bij die grote opgaven. In de regio's hebben we gezien dat de aandacht rond het thema alcohol gemakkelijker vast te houden is wanneer preventie van alcoholproblematiek niet als losse opgave wordt gezien, maar als onderdeel van een bredere aanpak gericht op preventie en gezonde leefstijl. Voor landelijke organisaties is het van belang om te bewaken dat preventie en vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen geagendeerd blijft. Het is daarbij helpend als landelijke kennispartners aandacht voor alcohol binnen een ketenaanpak of basisfunctionaliteit faciliteren, zodat niet elke regio zelf het wiel hoeft uit te vinden.

In de regio's bleek tijdens de verschillende impulsperiodes dat een (regionale) aanjager noodzakelijk is om het thema te agenderen. Iemand die het gesprek met verschillende partijen kan aangaan, het belang van het thema benadrukt en partijen met elkaar verbindt op langere termijn is nodig om structureel aandacht te hebben voor dit thema. Zoals gezegd kost dat tijd en inzet, maar de ervaringen van de impuls laten ook zien dat er geen grote budgetten en tijdsinvestering voor nodig zijn om goede aansluiting te vinden bij een netwerk. De GGD, gemeenten, IVZ en professionals in het zorg- en sociaal domein vervulden hierin aanvullende rollen en versterken elkaar.

Op het gemeentelijke niveau kan het thema alcohol geborgd worden door dit in het lokale gezondheidsbeleid te verbinden met andere opgaven en thema's, bijvoorbeeld aan de genoemde ketenaanpakken en basisfunctionaliteiten. In de impuls zijn mooie kansen voor verbinding naar voren gekomen. Er is geen one-size-fits-all-aanpak: succesvolle borging in en aansluiting bij andere thema's verschilt per regio of gemeente, afhankelijk van bestaande contacten, netwerken, structuren en werkwijzen van professionals.

In de impuls hebben we ervaren dat het heel nuttig is om samen te leren. Landelijke, regionale en lokale betrokkenen ervoeren allen de meerwaarde van de uitwisseling van kennis en ervaringen. Zo worden goede voorbeelden en nieuwe inzichten gedeeld, worden bestaande trainingen en tools breder ingezet en zijn er kortere lijnen tussen de ontwikkeling van nieuwe kennis en tools, het verspreiden daarvan en het leren van ervaringen uit de praktijk. Dit leren gaat niet vanzelf; een structuur zoals deze impuls zorgt ervoor dat mensen elkaar opzoeken en samen leren.

De afdeling Gezond Leven van het RIVM heeft als rol om overzicht van kennis te bieden en te verspreiden. Deze impuls heeft mooie inzichten opgeleverd voor een goede invulling van deze rol. Zo kon het RIVM de verbinding maken tussen landelijke beleidsmakers bij VWS, kennispartners als het Trimbos-instituut, Verslavingskunde Nederland en het Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcohol, GGD GHOR Nederland en de regionale en lokale samenwerkingsverbanden. Vanuit inzichten uit de

bijeenkomsten en voortgangsgespreken, konden medewerkers van RIVM afdeling Gezond Leven verbinding maken met andere thema's, zoals valpreventie of de GLI en contacten die het RIVM daarvoor heeft. Zo kan de afdeling vanuit haar rol de samenhang tussen preventiethema's versterken en de geleerde lessen verwerken en verspreiden via bestaande kanalen zoals loketgezondleven.nl en het [LinkedIn-kanaal RIVM Gezond Leven en Leefomgeving](#).